

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อพัฒนาบทเรียนจริยธรรมด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมเหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชนผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เหตุผลเชิงจริยธรรม : ความหมายและวิธีการวัด
2. ทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรม
3. การอบรมเลี้ยงดูกับเหตุผลเชิงจริยธรรม
4. วิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

เหตุผลเชิงจริยธรรม : ความหมาย และวิธีการวัด

เหตุผลเชิงจริยธรรม(Moral reasoning) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของจริยธรรม โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย ดังนี้ เพียเจต์ (Piaget, 1952); โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976) กล่าวว่า สอดคล้องกันเกี่ยวกับ เหตุผลเชิงจริยธรรมคือ เป็นการตัดสินใจเชิงจริยธรรมและให้ความหมายว่าเป็นมโนทัศน์ทางจริยธรรม โดยแบ่งมโนทัศน์ทางจริยธรรมเป็นสองแบบ คือ แบบที่เน้นวัตถุวิสัย (objective moral judgment) ซึ่งตัดสินใจโดยพิจารณาความเสียหายทางวัตถุ ยอมตามผู้มีอำนาจเหนือกว่า เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ แบบที่สองเน้นจิตพิสัย (subjective moral judgment) ตัดสินใจโดยให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์กติกาสังคม และดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 ; 2540) ได้อธิบายความหมายของเหตุผลเชิงจริยธรรมว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมหมายถึง การใช้เหตุผลมาอ้างถึงการเลือกตัดสินใจจะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลมีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอและบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำต่างกันและมีระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ โดยเหตุผลนั้นเป็นเจตนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษ ต่อตนเอง ผู้อื่น หรือส่วนรวมในการที่บุคคลจะเลือกกระทำหรือไม่เลือกกระทำ ในสถานการณ์ที่ผลประโยชน์ของหลายฝ่ายขัดแย้งกันเป็นเหตุผลของบุคคลในการตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหา

ที่เกิดขึ้นกับตนเอง สอดคล้องกับ โกศล มีคุณ (2547) ที่อธิบาย เหตุผลเชิงจริยธรรมว่าเป็น ความมุ่งหวังหรือเจตนาของบุคคลที่ใช้เพื่อการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำเมื่อเผชิญสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม อันเป็นสถานการณ์ที่ผลประโยชน์หรือโทษต่อตนเอง เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือโทษต่อผู้อื่น

กล่าวได้ว่า เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล เหตุผลของการกระทำเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมจัดเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง ดังนั้นการศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จึงเป็นการศึกษาเหตุผลที่บุคคลใช้ตัดสินใจในการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมถือเป็นตัวบ่งชี้แนวโน้มของพฤติกรรมและแรงจูงใจของบุคคล

วิธีการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม

หลักสำคัญของการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม จะต้องให้ผู้ถูกวัดได้รับฟังหรืออ่านเรื่องที่เป็นสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม (Moral dilemma) ให้เขาคิดเสมือนว่าเขาเป็นบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวที่ต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป จากนั้นให้เขาคัดสินใจพร้อมทั้งแสดงเหตุผล ผู้ถูกวัดอาจแสดงออกโดยการพูดหรือการเขียนก็ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการวัดที่ผู้วัดนำมาใช้ส่วนที่เป็นเหตุผลที่บุคคลใช้เพื่อการตัดสินใจนี้คือ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่เป็นเป้าหมายของการวัด การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ใช้ทั่วไปมี 4 วิธี ดังนี้ (โกศล มีคุณ ,2549)

1) วิธีการวัดแบบให้ตอบโดยอิสระ (Free Response) เป็นวิธีที่ใช้ในระยะแรกโดยเพียเจท์ (Piaget,1932) และโคลเบอร์ก (Kohlberg,1964) เป็นการวัดจากการสัมภาษณ์เป็นหลัก โดยผู้ทำการวัดอ่านเรื่องหรือเล่าเรื่องให้ผู้ถูกวัดฟัง ผู้ถูกวัดคิดตัดสินใจ และแสดงเหตุผล ว่าทำไมเขาจึงต้องตัดสินใจ (กระทำ) เช่นนั้น ผู้ทำการวัดนำคำตอบนั้นมาตีความ แปลความว่า คำตอบ(เหตุผล) ผู้ที่ถูกวัดแสดงออกนั้นเป็นเหตุผล ในชั้นใดตามหลัก/ทฤษฎี วิธีวัดจะดำเนินการโดยเล่าเรื่องให้ผู้ถูกวัดฟังทีละเรื่อง โดยเรื่องเหล่านี้เป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับกฎเกณฑ์ของสังคม

ผู้ถูกวัดจะต้องให้เหตุผลในการที่ได้ตัดสินใจว่าจะกระทำหรือไม่กระทำ อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เหตุผลที่ตอบนั้นจะถูกนำมาวิเคราะห์โดยผู้ชำนาญการเพื่อจัดเข้าชั้นจริยธรรมชั้นที่ 1 ถึง 6 ตามทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก วิธีการตอบแบบอิสระนี้จะมีประโยชน์ในการศึกษาความคิดเห็นและธรรมชาติของจริยธรรมของผู้ตอบแต่ละคนอย่างละเอียดเหมาะสำหรับการเริ่มต้นวางรูปแบบของทฤษฎี และกำหนดขั้นพัฒนาการของมนุษย์ วิธีการตอบโดยอิสระนี้มีข้อจำกัดหลายประการ คือ อาจมีผู้สัมภาษณ์คอยกระตุ้นให้ตอบ ซึ่งคำถามเหล่านั้นไม่มีแบบแผนที่แน่นอนจึงอาจเกิดความลำเอียงในการถามได้ต้องอาศัยความสามารถทางเทคนิคเฉพาะ อีกทั้งยังใช้เวลามากและให้เวลาผู้ตอบแตกต่างกัน ทำให้ยากที่จะทราบได้ว่าคำตอบที่ได้มานี้เป็นผลของปัจจัยอะไรบ้าง นอกจากนั้นการตรวจให้คะแนนก็มีปัญหายุ่งยากซับซ้อนและต้องใช้ผู้ตรวจที่ฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดีจึงจะน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ยังไม่เป็นการประหยัดพอที่จะใช้วิธีนี้กับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ คำตอบที่ได้รับยังสัมพันธ์กับความสามารถในการใช้ภาษาของผู้ตอบและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ตอบด้วย

งานวิจัยที่ใช้วิธีการวัดแบบให้ตอบโดยอิสระ เช่น Warshow (1978) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิง 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า เพศ และระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ แต่องค์ประกอบที่น่าสนใจคือ กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนส่งเสริมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ Bear (1979) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 60 คน ในเมืองไอโอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก Parsons(1982) ศึกษาลำดับขั้นพัฒนาการ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กในเกาะนิวฟาวแลนด์ เพื่อศึกษาอิทธิพลของสภาพที่ตั้งที่อยู่โดดเดี่ยวที่มีผลต่อระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก โดยวิธีสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่บนเกาะนิวฟาวแลนด์ เป็นเด็กชายอายุ 10 ปี 13 ปี และ 16 ปี จำนวน 42 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก มีลักษณะเป็นการกำหนดสถานการณ์ให้เลือก

2 สถานการณ์เท่าเทียมกัน ในการดำเนินการจะสัมภาษณ์นักเรียนทีละคน และอัดเทปไว้ จากนั้นแปลความเป็นคะแนน ลำดับชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กที่อยู่ เกาะนิวฟาวแลนด์ จะถูกนำไปเปรียบเทียบกับค่าเกณฑ์ปกติของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม จากผลวิจัยในสหรัฐอเมริกา และสถานที่อื่นๆ โดย โคลเบอร์กและคณะ ผลการวิจัยพบว่า เด็กอายุ 10 ปี และ 13 ปี จะใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้น 1 และชั้น 2 ส่วนเด็กอายุ 16 ปี จะใช้เหตุผลชั้น 2 เป็นส่วนมากเด็กเกือบจะไม่ใช้ชั้น 3 และ 4 เลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่มีเด็กคนใดในกลุ่มตัวอย่างที่พัฒนาไปถึงระดับเหนือกฎเกณฑ์ แสดงว่านักเรียนในกลุ่มตัวอย่างที่เรียนอยู่บนเกาะนิวฟาวแลนด์ มีพัฒนาการทางจริยธรรมช้าเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติของโคลเบอร์ก ดังนั้นพื้นที่ที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว เช่น นิวฟาวแลนด์ จะมีอิทธิพลต่อ ความก้าวหน้าของการพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียน และ Reimers (1988) ได้วิจัยสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างอายุ และเพศ กับเหตุผลเชิงจริยธรรม การพัฒนาตนเอง และความรับผิดชอบต่อกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาของเวเนซุเอลา จำนวน 72 คน เป็นชาย 36 คน หญิง 36 คน อายุ 12-18 ปี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ฉบับ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก 2) แบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก โดยใช้คำถามเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อ 3) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับตนเอง 4) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับตนเองในเรื่องความรับผิดชอบต่อ ผลการวิจัยพบว่า อายุและเพศมีผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การพัฒนาตนเอง ความรับผิดชอบต่อเชิงจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อตนเอง และเมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การพัฒนาตนเอง ความรับผิดชอบต่อเชิงจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อตนเองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

2) วิธีวัดแบบมีตัวเลือก โดยการเสนอสถานการณ์พร้อมการตัดสินใจ และมีเหตุผลให้เลือก โดยเหตุผลที่เป็นตัวเลือกนั้นจะเป็นเหตุผลในชั้นต่างๆตามทฤษฎี (ชั้นที่ 1-6 ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก) วิธีดังกล่าวนี้เริ่มต้นใช้ในต่างประเทศประมาณ ค.ศ.1968 (ประมาณ พ.ศ. 2511) เช่น Gibson et al, (1984) ได้สร้างแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นแบบมีตัวเลือก คือ แบบวัด Sociomoral Reflection Objective Measure (SROM) โดยยึดทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กเป็นกรอบความคิดได้พบว่าแบบวัดที่สร้างขึ้นมีความเที่ยงแบบสอบซ้ำ และความคงที่ภายในอยู่ในระดับสูงมี

ความตรงเชิงทฤษฎี (Construct Validity) กับผลการเรียน อายุ โอคิว และสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม แบบวัดของกิปสันได้รับการยอมรับว่าเป็นแบบวัดที่มีความเป็นปรนัยและเหมาะสมที่จะใช้กับกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่ สำหรับในประเทศไทย ดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2520) ได้สร้างแบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบเลือกตอบ 10 เรื่อง แต่ละเรื่อง (สถานการณ์) มีเหตุผลให้เลือก 6 ตัวเลือกใช้ในการวิจัย “จริยธรรมของเยาวชนไทย” วิธีการวัดแบบนี้ มีความสะดวกในการใช้ การตรวจให้คะแนนแต่มีปัญหาย่อยบ้างที่การสร้างเหตุผลที่เป็นตัวแทนขั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีทำได้ยาก และผู้ตอบมักเลือกตอบเหตุผลที่ดีกว่า (ประมาณ 1 ชั้น) แทนที่จะเลือกเหตุผลที่ตรงกับที่เขาใช้อยู่จริง

จากผลการวิจัยดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีสมมติฐานว่าเยาวชนที่มีปัจจัยส่วนตัว ได้แก่ เพศ ผลการเรียน และระดับชั้นเรียน แตกต่างกันมีเหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน

งานวิจัยที่ใช้แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมแบบ 4 ตัวเลือก เช่น นื้อน กลิ่นรัตน์ (2536) ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในชนบทที่มีสภาพพัฒนาต่างกัการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน และวิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในหมู่บ้านชนบทที่มีสภาพพัฒนาต่างกั และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนรัฐบาล สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ในหมู่บ้านของอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2533 จำนวนทั้งสิ้น 126 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบ 4 ตัวเลือก และแบบสอบถามวิธีการอบรมเลี้ยงดู การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย S.D., F test, และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ผลการวิจัยพบว่า 1) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในหมู่บ้านชนบทที่มีสภาพพัฒนาแตกต่างกัน อยู่ในชั้นที่ 3 การยึดประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่เป็นสำคัญเช่นเดียวกัน ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ค่านิยมความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความขยันของนักเรียนเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านชนบทที่มีสภาพพัฒนาต่างกั ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อวิเคราะห์รวมทั้ง 3 กลุ่ม เปรียบเทียบคะแนนความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความขยัน

พบว่า นักเรียนมีค่านิยมทั้งสามด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีคะแนนความเมตตาสูงกว่าความขยัน และความซื่อสัตย์ และคะแนนความซื่อสัตย์จะมีคะแนนน้อยที่สุด 3) ผู้ปกครองในหมู่บ้านชนบทที่มีสภาพพัฒนาต่างกัน ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อวิเคราะห์รวมทั้ง 3 กลุ่มพบว่าผู้ปกครอง ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมากกว่า แบบใช้เหตุผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 4) ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ระหว่างการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลของหมู่บ้านพัฒนาปานกลางเท่ากับ .30 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนหมู่บ้านอื่น และการเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และงานวิจัยของศิริดา นันทะบัน (2549) ที่ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร บรรยากาศในชั้นเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจภายในตน ลักษณะมุ่งอนาคต ความเชื่อมั่นภายในตนเอง กับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 จาก 24 โรงเรียน จำนวน 853 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นแบบวัดชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือกมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) ตั้งแต่ .2937 ถึง .4941 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8278 ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือความเชื่อมั่นในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ความเชื่ออำนาจในตนมีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

3) วิธีประเมินและเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา แบบทดสอบที่พัฒนาขึ้นตามวิธีการนี้คือแบบทดสอบที่ชื่อว่า ดีไอที (DIT : The Defining Issues Test) สร้างขึ้นโดย Rest, (1976) พยายามปรับปรุงการตอบอย่างอิสระตามวิธีการของโคลเบอร์ก ที่ต้องให้บุคคลสร้างตัวแทนความคิดขึ้นอันหนึ่งเพื่อนำมาตอบ วิธีของเรสต์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย นีออน
วันที่ 30 มิ.ย. 2555
เลขทะเบียน 250440
เลขเรียกหนังสือ

พัฒนประดิษฐ์ และคณะ 13

เป็นการรวบรวมข้อมูลคำตอบต่าง ๆ ที่ได้ตามวิธีของโคลเบอร์ก มาเป็นตัวเลือกให้ผู้ตอบ
ได้เลือก และนำมาจัดดูว่าแนวทางการคิดแบบใดที่เป็นความคิดที่หลายคนชอบมากกว่า
จากความคิดที่เลือกมาได้จึงให้บุคคลเรียงตามลำดับความสำคัญของเหตุผล รูปแบบการ
ใช้เหตุผลแบบนี้จะง่ายกว่าการให้ผู้ตอบคิดตอบออกมาเองตามวิธีการของโคลเบอร์ก ถ้า
บุคคลใดสามารถจัดลำดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่เป็นพัฒนาการขั้นสูงไว้ในคำตอบ
แต่ละข้อให้สูง อย่างคงเส้นคงวา ย่อมแสดงถึงความเป็นผู้มีความก้าวหน้าในการ
พัฒนาการตัดสินใจจริยธรรม มากกว่าผู้ที่จัดลำดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่เป็น
พัฒนาการขั้นสูงไว้ในระดับต่ำ วิธีการวัดแบบนี้มีลักษณะคล้ายกับแบบที่มีคำตอบหรือมี
เหตุผลให้เลือก แต่แบบที่สาม นี้เมื่อเสนอเรื่องขัดแย้งทางจริยธรรมแต่ละเรื่องแล้วจะมี
ประเด็นหรือข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานการณ์นั้น ๆ 12 ข้อ ให้ผู้ตอบตัดสินใจว่าประเด็นใด
สำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นมากที่สุดเป็น 4 อันดับ วิธีที่ 3 นี้เป็นที่นิยมใช้กันมากใน
ต่างประเทศ โดยเฉพาะกับการใช้เหตุผลระดับสูง (Post Conventional) วิธีวัดการใช้
เหตุผลเชิงจริยธรรมแบบนี้ได้มีการใช้เพื่อการวิจัยและมีการตรวจสอบคุณภาพ การใช้งาน
มาโดยตลอดกว่า 25 ปี ข้อจำกัดอยู่ที่สร้างยาก ตอบยากเพราะต้องพิจารณาถึง 12 ตัวเลือก
ไปพร้อม ๆ กัน

4) วิธีการวัดแบบมาตรฐานค่า เป็นวิธีที่พัฒนาขึ้นในประเทศไทย โดย
โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ (2545) ได้สร้างแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมในการทำ
วิจัยเรื่อง ผลของการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมจริยธรรม
ของครู ผู้สร้างได้นำแนวคิดแบบมาตรฐานรวมค่าของลิเคิร์ต (Likert, 1932) มาใช้
กับการวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะของวิธีวัดแบบนี้คือ มีการเสนอเรื่องหรือ
สถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม 12 เรื่อง หลังจากเสนอเรื่องขัดแย้งทางจริยธรรมแต่ละ
เรื่อง จะมีเหตุผลที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ 2 เหตุผล แต่ละเหตุผลมีมาตร
ประมาณค่า 6 ระดับ (จากเห็นด้วยที่สุด ถึง ไม่เห็นด้วยที่สุด) ให้ผู้ตอบพิจารณาตอบทุก
เรื่องโดยประเมินทุกเหตุผล วิธีวัดปรากฏว่าใช้ได้ผลดีกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นระดับ
ผู้ใหญ่ ต่อมา มีผู้นำไปใช้และได้ลดจำนวนเรื่องลงเหลือเพียง 7 เรื่อง (ชวนชัย เชื้อสาธุชน
2547) ซึ่งพบว่ายังมีประสิทธิภาพสูง จึงมีผู้นำไปใช้ในการวิจัยอย่างแพร่หลาย แม้วิธีที่ 4
นี้ จะดูเหมือนว่าใช้ได้ดี ขจัดปัญหาบางประการที่เกิดกับวิธีต่าง ๆ ก่อนหน้านี้ได้ แต่ยังมี
ข้อจำกัดอยู่บางประการคือ เป็นวิธีที่ควรใช้กับผู้ใหญ่เท่านั้นเนื่องจากการใช้เหตุผลเชิง

จริยธรรมที่ให้ประเมินเป็นขั้นสูง และผลของการวัดแสดงพัฒนาการมาก-น้อย มากกว่าจะแสดงขั้นของพัฒนาการ

สรุปได้ว่าการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมมีวิธีการที่หลากหลาย แต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อจำกัด ในการเลือกใช้จึงต้องพิจารณาความพร้อม หรือความเหมาะสมด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการวัด ด้านผู้ทำการวัด ทรัพยากรที่มี และสิ่งเอื้ออำนวยต่าง ๆ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือก โดยเหตุผลที่เป็นตัวเลือกนั้นจะเป็นเหตุผลในขั้นต่าง ๆ ตามทฤษฎี (ขั้นที่ 1-5 ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก)

ทฤษฎีเหตุผลเชิงจริยธรรม

โคลเบอร์ก(Kohlberg,1964 อ้างใน ดวงเดือน พันธมนาวิน 2524) ได้เสนอทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม บางครั้งก็ถูกเรียกว่าทฤษฎีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโคลเบอร์กเชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเด่นชัดที่สุด เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเหตุผลเชิงจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองว่า “ดี” หรือ “เลว” แต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นลำดับไป เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดคือขั้นที่หกของโคลเบอร์กนั้น ตรงกับสิ่งที่นักปราชญ์ยอมรับว่า เป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บริสุทธิ์ มิได้เจือเหตุผลประเภทอื่น ๆ เลย ฉะนั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดจึงมีลักษณะเป็นเหตุผลสากล กว้างขวางไม่ขัดแย้งกันและมีรากฐานจากควมมีหลักการ ไม่เข้าข้างตนเองและเป็นอุดมคติ

โคลเบอร์กแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม จากพื้นฐานของเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ได้จากการวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอเมริกันอายุ 10 ปี ถึง 16 ปี โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งเป็น 2 ขั้นเรียงตามเหตุผลที่ผู้ตอบอายุ 10 ปี ใช้ตอบมากที่สุดเป็นขั้นที่หนึ่ง ไปจนถึงขั้นที่หก คือคำตอบที่ผู้ตอบอายุ 16 ปีใช้ตอบมากกว่าผู้ตอบอายุต่ำกว่าทั้งหมด ขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มี 3 ระดับ 6 ขั้น ดังต่อไปนี้ (Shaffer, 1988 ; ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2524),

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level)

เป็นระดับที่บุคคลยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจกระทำ การจะทำได้มักคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับเป็นใหญ่ โดยมีได้คำนึงถึงว่าการกระทำนั้นจะส่งผลต่อผู้อื่นอย่างไร เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” และ “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู พี่เลี้ยงหรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้

พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รางวัล

พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ

โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมระดับนี้ เป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 หลักการเชื่อฟังและหลบหลีกการถูกลงโทษ (Punishment and Obedience Orientation) บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้ จะตัดสินใจกระทำว่าดี-เลว ถูก-ไม่ถูก โดยพิจารณาที่ผลการกระทำว่าจะส่งผลต่อตนเองอย่างไร หลบหลีกการถูกลงโทษทางกาย เพราะกลัวได้รับความเจ็บปวดยอมทำตามคำสั่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน โคลเบอร์กกล่าวว่า ในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามของพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่าพฤติกรรมของตน “ถูก” หรือ “ผิด” เป็นต้นว่า ถ้าเด็กถูกทำโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ผิด” และจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชมเด็กจะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ “ถูก” และจะทำซ้ำอีกเพื่อหวังรางวัลขั้นนี้มักเป็นเด็ก อายุ 2-7 ปี

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล (Instrumental Relativist Orientation) บุคคลที่มีการตัดสินใจอยู่ในขั้นนี้เป็นผู้ที่ถือว่าการกระทำที่ถูกต้องคือการกระทำที่สนองความต้องการของตนและทำให้ตนเกิดความพอใจ การสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปในลักษณะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การกระทำแบบตีมา - ตีตอบ ร้ายมา - ร้ายตอบ เข้าทำนอง “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” เป็นต้น ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับ เพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตนเอง หรือทำดีเพราะอยากได้รางวัลตอบแทน ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้ มักเป็นเด็กอายุ 7-10 ปี

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎหมายเกณฑ์ (Conventional Level)

พัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นนี้ เป็นระดับที่บุคคลเรียนรู้ที่จะกระทำตามกฎหมายเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน ตามความคาดหวังของบิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก หรือของชาติ กระทำตามกฎหมายบ้านเมืองหรือกฎหมายของศาสนารัฐจักที่จะเอาใจเขามาใส่ใจเรา ถือว่าทุกคนมีหน้าที่ที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรม มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ในสังคม ระดับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 3 หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Interpersonal Concordance of “good boy nice girl” Orientation) พฤติกรรมที่ดีตามทัศนะของผู้ใช้หลักการตัดสินใจขั้นนี้คือ การทำให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับ บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ลักษณะเด่นก็คือการคล้อยตามและพยายามทำตนให้ผู้อื่นรักหรือมองเห็นว่าน่ารัก พฤติกรรม “ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ ผู้ใช้หลักขั้นนี้มักเป็นเด็ก อายุประมาณ 10-13 ปี

ชั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม (Law and Order Orientation) (ตามกฎหมายกฎหมายเกณฑ์ของสังคม) คือ บุคคลจะเริ่มมองเห็นความสำคัญของกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการทำตามหน้าที่ตนแสดงการยอมรับเคารพในอำนาจ และมุ่งรักษาไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางสังคม โคลเบอร์ก อธิบายว่า ในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย ต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องคือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และความเป็นระเบียบของสังคม ผู้มีหลักการตัดสินใจขั้นนี้มักเป็นเด็กช่วงอายุ 13-16 ปี และผู้ใหญ่โดยทั่วไป

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎหมายเกณฑ์ (Post - Conventional Level)

พัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรม ได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจรณญาณก่อนที่จะยึดเป็นหลักของความประพฤติที่จะปฏิบัติตามการตัดสินใจ “ถูก” “ผิด” “ไม่ควร” มาจากวิจรณญาณของตนเองปราศจากอิทธิพลของผู้มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกโคลเบอร์กแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมระดับนี้เป็น 2 ชั้น คือ

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) คือ การเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ขั้นยึดประโยชน์และความถูกต้องเฉพาะเรื่อง เฉพาะกาลเทศะเป็นการกระทำที่เป็นไปตามข้อตกลงและยอมรับกันของผู้ที่มีจิตใจสูง โดยจะต้องนำเอากฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมาย ศาสนา และความคิดเห็นของบุคคลรอบด้านมาร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมด้วยใจเป็นกลาง เหตุผลเปรียบเทียบว่าสิ่งไหน “ผิด” สิ่งไหน “ถูก” ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของบุคคลแต่ละคน แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญาแต่เปิดให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์ และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้นแล้วตัดสินใจโดยยึดความถูกต้องที่ตนเองวินิจฉัยอีกทีหนึ่งโดยยึดหลักความสำคัญของส่วนรวม เข้าใจในสิทธิของตนและผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้มีความภาคภูมิใจเมื่อทำดี และละอายใจตนเองเมื่อทำชั่ว ผู้มีการตัดสินใจโดยใช้หลักนี้มักเป็นผู้ที่มีอายุมากกว่า 16 ปี ขึ้นไป

ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นสูงสุดแสดงถึงความเป็นสากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตนและการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่นอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจ ซึ่งตรงกับหลักในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หิริ โอตตปปะด้วย คือความละอายใจต่อการทำชั่วและความกลัวบาป ขั้นนี้ เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นกับมโนธรรมของแต่ละบุคคล ที่เลือกยึดถือ

โคลเบอร์กเชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น จะแสดงออกมาในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเหตุผลเชิงจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองว่า “ดี” หรือ “เลว” แต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับต่อไป เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดคือ ขั้นที่หกของโคลเบอร์กนั้นตรงกับสิ่งที่นักปราชญ์ยอมรับว่าเป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บริสุทธิ์มิได้เจือเหตุผลประเภทอื่น ๆ เลย ฉะนั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุด มีลักษณะเป็นเหตุผลสากลกว้างขวางไม่ขัดแย้งกัน และมีรากฐานจากควมมีหลักการไม่เข้าข้างตนเองและเป็นอุดมคติ เหตุผล

เชิงจริยธรรมทั้งหกขั้นนี้ โคลเบอร์กได้มาจากการวิเคราะห์ลักษณะของคำตอบของเยาวชนอเมริกัน อายุ 10 ถึง 16 ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์ที่มีการขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคล และกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม

พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นจากขั้นที่หนึ่ง ผ่านแต่ละขั้นไปจนถึงขั้นที่หก บุคคลจะพัฒนาข้ามขั้นมิได้เพราะการใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นได้ ด้วยการมีความสามารถในการใช้เหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าอยู่ก่อนแล้ว และต่อมาบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ ๆ หรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่า ๆ ได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การใช้เหตุผลในขั้นที่สูงต่อไปมีมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนเหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าก็จะถูกใช้น้อยลงและถูกละทิ้งไปในที่สุด นอกจากนี้มนุษย์ทุกคนไม่จำเป็นจะต้องมีพัฒนาการทางจริยธรรมไปถึงขั้นสุดท้ายคือขั้นที่หก แต่อาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่งที่ต่ำกว่าก็ได้ ทั้งนี้โคลเบอร์กอธิบายว่า การพัฒนาทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาจากลำดับต้น ๆ ไปสู่การพัฒนาที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ (ดวงเดือน พันธมนาวิน,2524)

การอบรมเลี้ยงดูกับเหตุผลเชิงจริยธรรม

การอบรมเลี้ยงดู คือ การที่บิดามารดาหรือผู้ดูแลเด็กปฏิบัติต่อเด็กและเรียกร้องให้เด็กปฏิบัติ ต่อตนเองและต่อผู้อื่นไปในทำนองต่าง ๆ ฉะนั้น การอบรมเลี้ยงดู คือ การที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน อันเป็นทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัล หรือลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้นอกจากนี้ เด็กยังมีโอกาสสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูด้วย ทำให้เด็กเรียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย ส่วนการที่ผู้เลี้ยงดูจะส่งเสริมหรือขัดขวางลักษณะหรือพฤติกรรมใด ๆ ของเด็ก ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมหรือกลุ่มที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ นอกจากนี้ลักษณะต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดู ยังเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับลักษณะของคนอื่นๆในสังคมนั้นด้วย ฉะนั้น จึงเข้าใจได้ว่าจากวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูกนี้ผู้เลี้ยงดูจะถ่ายทอดลักษณะต่าง ๆ ในสังคมนั้นให้แก่เด็ก ถ้าผู้เลี้ยงดูมาจากกลุ่มหรือส่วนของสังคมที่แตกต่างกันแน่นอนว่าเขาเหล่านั้นจะใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันไปได้ด้วยทั้งนี้ย่อมอยู่กับ ความเชื่อ ลักษณะนิสัย และความเคยชินของคนในกลุ่มต่างๆซึ่งแตกต่างกันไป (ดวงเดือน พันธมนาวิน,2524) จากการศึกษาเอกสาร

และงานวิจัย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูที่มีความสัมพันธ์กับเหตุผลเชิงจริยธรรม คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล กับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน

การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การอธิบายให้เด็กฟังถึงผลของพฤติกรรมของเด็กว่าจะกระทบกระเทือนตัวเด็กเอง และผู้อื่น หรือทำให้เกิดผลดี หรือความเสียหายอย่างไรได้บ้าง การให้เหตุผลแก่เด็ก เป็นการให้เด็กรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ และขนบธรรมเนียมประเพณีทางสังคมต่าง ๆ เพื่อเด็กจะได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติต่อไป นอกจากนี้การให้เหตุผลยังเป็นการตีแผ่ความคิด ความเชื่อ และลักษณะต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูทำให้เด็กเลียนแบบได้ง่าย อีกประการหนึ่ง การอบรมเด็กแบบให้เหตุผลแทนการใช้อารมณ์ซึ่งแสดงถึงการใช้อำนาจข่มเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเลี้ยงดูมีความรักความหวังดีต่อเด็กอย่างจริงใจ ผู้เลี้ยงจะส่งเสริมหรือห้ามปรามพฤติกรรมใดก็เพื่อประโยชน์ของเด็กเองทั้งสิ้น ทำให้ผู้อบรมไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อเด็กขณะให้การอบรมสั่งสอนเด็ก นอกจากนี้การใช้อารมณ์อย่างปราศจากเหตุผล ยังทำให้เกิดการฝึกอบรมเด็กที่ไม่คงเส้นคงวา กล่าวคือ เด็กทำความดีในวันนี้แล้วได้รับรางวัล แต่ทำดีซ้ำอีกในสองวันถัดจากนี้อาจถูกเพิกเฉยหรือโดนลงโทษ สาเหตุเพราะผู้เลี้ยงดูอบรมเด็กอารมณ์เสียมาจากที่อื่น การอบรมเด็กแบบไม่คงเส้นคงวา จะทำให้เด็กไม่สามารถจะตัดสินใจได้ว่า คนควรหรือไม่ควรกระทำพฤติกรรมชนิดใด ทำให้เด็กมีความข้องคับใจ ซึ่งเป็นชนวนให้เด็กนิยัยก้าวร้าวสูง ดวงเดือน พันธุมนาวิน, อรพินท์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์ (2528) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลแก่เด็กในขณะที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำของเด็ก มีการให้รางวัลและลงโทษอย่างเหมาะสมกับการกระทำของเด็กมากกว่าปฏิบัติต่อเด็กตามอารมณ์ ช่วยให้เด็กรู้สึกว่าการกระทำหรือไม่ควรทำ Baldwin, (1981) ได้ศึกษา พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ทำให้เด็กมีบุคลิกภาพแบบทำอะไรมีการวางแผน มีความรับผิดชอบ ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่เลี้ยงดูแบบไม่มีเหตุผล เด็กจะขาดความเป็นตัวของตัวเอง ขาดทักษะในการแก้ปัญหา ขาดความรับผิดชอบ และความคิดฝันต่าง ๆ อยู่ในวงจำกัด และดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจณปัจจนิก (2520) ได้ทำการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของเยาวชนไทย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากเกี่ยวข้องกับความสามารถในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก โดยที่การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ การเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าการเห็นแก่ส่วนตนหรือพวกพ้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ จำรัส มูลสาร

(2542) ที่ได้ศึกษาและเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันในจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน แต่นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับแบบปล่อยปละละเลย และนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกับแบบเข้มงวดกวดขันมีเหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลในขณะที่สนับสนุน หรือห้ามปรามการกระทำของลูกมากกว่าใช้อารมณ์

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาจริยธรรม ดวงเดือน พันธุนาวัน อรพินท์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์ (2528) อธิบายว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือการที่บิดามารดาปฏิบัติต่อเด็กด้วยการแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ทุกซอกซอกของเด็กมาก การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้เป็นการให้ในสิ่งที่ต้องการ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ เด็กจะให้ความสำคัญต่อบิดามารดา ยอมรับการอบรมสั่งสอนต่าง ๆ และทัศนคติ (2528) ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนว่าเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาแสดงความรักใคร่เอาใจใส่ทุกซอกซอกของเด็กมาก

Erickson,(1968) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการที่บิดามารดาจะสามารถถ่ายทอดลักษณะต่าง ๆ ไปสู่เด็ก นอกจากนั้นทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสันยังกล่าวว่า ถ้าเด็กทารกได้รับความสุขความพอใจจากการดูแลอย่างใกล้ชิดของมารดาตั้งแต่แรกเกิด เด็กจะเกิดความรู้สึกรักใคร่ ไว้วางใจมารดา และเมื่อโตขึ้นจะแผ่ขยายความรู้สึกรักใคร่ ไว้วางใจนี้ไปยังผู้อื่น และสภาพแวดล้อมที่แปลกใหม่ทำให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีในระยะต่อมาซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีสุขภาพจิตที่ดีของเด็กโดยตรง และดวงเดือน พันธุนาวัน อรพินท์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์ (2528) ได้กล่าวว่า การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนนี้จะเป็พื้นฐานสำคัญของเด็กเมื่อโตขึ้นจะรู้จักรักใคร่ ไว้วางใจผู้อื่น มีการปรับตัวได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตดีและการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก

สนับสนุนมากจะพบได้ในบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมสูง มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง ไม่ทำผิดกฎระเบียบหรือกฎหมายของบ้านเมือง

สรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงแบบรักสนับสนุน คือการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดา แสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ทุกข์สุขของเด็กและให้คำแนะนำปรึกษา มีความใกล้ชิดกับเด็กมากทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่นสามารถยอมรับการอบรมสั่งสอนของบิดามารดาได้ง่าย

จากผลการศึกษาที่รวบรวมได้ สรุปได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และแบบรักสนับสนุน มีความสำคัญต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็ก โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางจริยธรรมและสุขภาพจิตของเยาวชน ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีสมมติฐานว่า เยาวชนที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและแบบรักสนับสนุนสูง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 2 แบบต่ำกว่า

การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1964 อ้างใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2533) เชื่อว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรม ไม่ควรจะบอกนักเรียนว่าสิ่งไหนดีควรประพฤติ หรือสิ่งไหนไม่ดีไม่ควรประพฤติ เพราะจะไม่เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง การเรียนรู้จริยธรรมจะต้องใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และให้นักเรียนมีการอภิปรายโคลเบอร์กได้สร้างเรื่องจากสถานการณ์เกี่ยวกับการตัดสินใจทางจริยธรรม และให้นักเรียนแต่ละคนแสดงความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้นักเรียนแต่ละคนแสดงความคิดเห็นและอภิปราย จะเป็นการทำให้นักเรียนที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำเห็นว่าเหตุผลของตนไม่ดี และเรียนรู้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงขึ้นไป และโรนัลด์ กาลเบรท และโธมัส โจนส์ (อ้างถึงในพรณี ข.เจนจิต, 2538) มีความเห็นว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์กให้ได้ผล ควรใช้เรื่องที่เป็นจริงในรูปของสถานการณ์ขัดแย้ง หลาย ๆ เรื่อง พร้อมทั้งให้นักเรียนแต่งเรื่องที่เป็นสถานการณ์ขัดแย้งด้วยตนเองเพื่อใช้กระตุ้นความคิดและนำไปสู่การอภิปราย สอดคล้องกับแนวคิดของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524) ที่เสนอว่า การพัฒนาจริยธรรมนั้นทำได้โดยอาศัยหลักการตามทฤษฎีของโคลเบอร์กที่อธิบายว่า การสอนจริยธรรมให้ได้ผล ควรสอนโดยการให้ประสบการณ์แก่เด็กในลักษณะที่เป็นสถานการณ์ขัดแย้ง แล้วให้เด็กนำวิธีการตัดสินใจหรือเหตุผลของตนมาใช้ในสถานการณ์นั้น เด็กควรจะได้ฟังและ

ร่วมในการถกเถียงในเรื่องดังกล่าวและเมื่อเด็กตระหนักถึงความขัดแย้ง ก็ให้ครูแนะเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าให้เด็ก ในการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีโคลเบอร์กนั้นจะทำได้ 2 ทางคือ วิเคราะห์โดยตนเอง และได้จากการช่วยวิเคราะห์ของคนอื่น (ที่มีระดับพัฒนาการสูงกว่า) หลังจากนั้นจะเกิดบูรณาการจากสองส่วน เพื่อนำไปสู่แนวคิดใหม่ ดังนั้นการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจึงทำได้ด้วยการอภิปราย แลกเปลี่ยนทัศนะในเชิงจริยธรรมซึ่งมีขั้นตอนการอภิปราย 5 ขั้น คือ 1)เสนอประเด็นปัญหาเชิงจริยธรรม ที่ยากแก่การตัดสินใจว่าถูกหรือผิด 2)แยกนักเรียนตามความคิดเห็น และแบ่งกลุ่มย่อย โดยรวมกลุ่มนักเรียนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน 3) อภิปรายกลุ่มย่อย 4) เสนอผลสรุปของการอภิปรายและอภิปรายร่วมเพื่อหาข้อสรุปของชั้นเรียน 5) สรุปเหตุผลของฝ่ายที่คิดว่าเหมาะสม (ควร) และไม่เหมาะสม (ไม่ควร)

เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งสร้างบทเรียนจริยธรรมด้วยตนเอง จึงได้พิจารณาหลักการเขียนสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม มีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 3 ส่วนคือ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535)

1. ประเด็นเนื้อหาที่มุ่งเสนอ ในการเขียนสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม ผู้เขียนจะต้องมีประเด็นสำคัญของเรื่องที่มุ่งจะเสนอ คือมุ่งที่จะเสนอเรื่องอะไรต้องกำหนดให้ชัดเจนอย่าเขียนคลุมเครือ ต้องมีประเด็นหลัก ถ้าประเด็นสำคัญที่เสนอไม่ชัดเจน ผู้เรียนจะไม่สามารถแสดงความคิดเห็นในเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ สำหรับประเด็นเนื้อหาที่มุ่งเสนอ โคลเบอร์ก ได้กล่าวถึงประเด็นเนื้อหาที่ควรจะนำมาเขียนสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม ทั้งหมด 12 ประเด็นคือ 1) ประเด็นเกี่ยวกับชีวิต 2) ประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์สิน 3) ประเด็นเกี่ยวกับความจริง 4) ประเด็นเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคล 5) ประเด็นเกี่ยวกับความรักแบบชายหญิง 6) ประเด็นเกี่ยวกับอำนาจ 7) ประเด็นเกี่ยวกับกฎหมาย 8) ประเด็นเกี่ยวกับสัญญา 9) ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของพลเมือง 10) ประเด็นเกี่ยวกับศาสนา 11) ประเด็นเกี่ยวกับมโนธรรม 12) ประเด็นเกี่ยวกับการลงโทษ งานวิจัยที่ใช้สถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม ทั้ง 12 ประเด็น เช่น สุปราณี ธรรมพิทักษ์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

2. ตัวเอกของเรื่อง ในการเขียนสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม อาจมีตัวละครที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวนั้น ๆ หลาย ๆ ตัวด้วยกัน แต่ที่สำคัญที่สุดผู้เขียนจะต้องกำหนดให้มีตัวเอกในเรื่องนั้นและให้ตัวละครนี้เผชิญกับปัญหาทางจริยธรรม หรือกำลังอยู่ในสถานการณ์ที่จะต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรต่อเหตุการณ์นั้น ๆ

3. ทางเลือก ในการเสนอเรื่องราวที่เป็นสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมทุกเรื่อง ผู้เขียนจะต้องจบเรื่องที่เสนอลงที่ทางเลือกของตัวเอกว่า เขาควรจะทำอย่างไรกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จะเลือกทำอะไรจึงจะเป็นผลที่ดีที่สุดหรือเป็นผลเสียน้อยที่สุด หรือสิ่งที่ตัวเอกของเรื่องนั้นเลือกกระทำลงไปแล้วเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่เพียงใด สมควรหรือไม่สมควรที่จะกระทำ ดังนั้นในการเขียนสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรมทุกครั้งจะต้องกำหนดว่า ตัวเอกของเรื่องมีทางเลือกอยู่สองทางซึ่งเป็นทางเลือกที่ยากแก่การตัดสินใจ การเสนอทางเลือกนี้ ผู้เขียนจะต้องเสนอทางเลือกที่ผู้ตอบจะตัดสินใจด้วยความยากลำบาก เพราะถ้าเสนอทางเลือกในลักษณะที่ผู้เรียนสามารถตัดสินใจได้ง่าย และผู้เรียนส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยกับทางเลือกนั้น คือมีความเห็นคล้อยตามกันเกือบทั้งหมด การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมก็จะได้ผลเพราะไม่ได้นำไปสู่การอภิปรายอะไร

โกศล มีคุณ (2533) ได้สรุปวิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้วยหลักการสร้างให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายใน ดังนี้ 1) การอภิปรายกลุ่ม 2) การใช้บทเรียนด้วยตนเอง 3) การใช้ตัวแบบ 4) การพัฒนาไปพร้อมกับความรู้ 5) การพบปะพูดคุย อธิบายเหตุผล และกระตุ้นการอภิปราย 6) การพัฒนาบรรยากาศทางสังคมให้มีความยุติธรรมและเสมอภาค 7) การสวมบทบาทหรือการแสดงบทบาทเพื่อรับทราบเหตุผลที่ตนใช้อยู่เดิม 1 ชิ้น วิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมที่ใช้อย่างกว้างขวางในการวิจัยมี ดังนี้

1) วิธีการอภิปรายกลุ่ม เป็นการอภิปรายระหว่างบุคคล การอภิปรายกลุ่มเป็นเรื่องของการแสวงหาข้อยุติ ในประเด็นความขัดแย้งทางจริยธรรม ใช้ฝึกพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจและใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเน้นใช้การอภิปรายกลุ่มเป็นหลัก โดยให้ผู้รับการฝึกพบกับสถานการณ์ขัดแย้งกับปัญหาได้แสดงการตัดสินใจและใช้เหตุผลงานวิจัยที่ใช้การอภิปรายกลุ่มในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม เช่น west,2002 และ มกราพันธ์ จุฑะรสก,2545

2) **วิธีการใช้ตัวแบบ** การใช้ตัวแบบนี้เป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้รับการฝึกฝน ได้มีโอกาสพบกับเหตุผลหรือความรู้ใหม่ หากตัวแบบสามารถมีอิทธิพลต่อผู้รับการฝึกได้ก็จะทำให้เขาเรียนรู้ ทดลอง และยอมรับเอาความรู้ใหม่นั้นเข้าไปในที่สุด ลักษณะของการเลียนแบบนี้เป็นลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีอิทธิพลของสังคม เป็นวิธีหนึ่งที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของการเลียนแบบ (Imitation) การเทียบเคียง (Identification) ก็ดีล้วนเป็นวิธีที่ต้องอาศัยตัวแบบ ลักษณะและความเหมาะสมของตัวแบบเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับวิธีการนี้ เพราะตัวแบบจะต้องมีลักษณะที่ดึงดูด และชักชวนให้ผู้สังเกตเห็น เกิดความเชื่อถือและคล้อยตามได้ ตัวแบบที่มีอิทธิพลให้บุคคลคล้อยตามได้มาก ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ใหญ่และเพื่อน ลักษณะอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการเลียนแบบได้มากก็คือความเหมาะสมของตัวแบบ การเชื่อในความความสามารถของตัวแบบในเรื่องที่เขาแสดงออก จะทำให้ผู้สังเกตคล้อยตามได้มาก ลักษณะภายในของผู้เลียนแบบเองก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้เกิดการเลียนแบบขึ้นหรือไม่ บางคนมีลักษณะที่คล้อยตามง่าย บางคนคล้อยตามยาก บางคนมีลักษณะบางประการที่ไวต่อการยอมรับและการเลียนแบบตัวแบบที่มีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมบางประการ ซึ่งเป็นลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะของแต่ละบุคคล งานวิจัยที่ใช้ตัวแบบในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม เช่นธิดารัตน์ กันติวส์ (2546) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสอนโดยให้เลียนจากตัวแบบเพื่อพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

3) **วิธีแสดงบทบาทหรือสวมบทบาท** วิธีการที่กล่าวนี้มีสองลักษณะคือ การสวมบทบาท และการแสดงบทบาท การสวมบทบาทนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Role Taking ซึ่งหมายถึงการเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในบทบาทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่บทบาทเดิมของตนเอง และการปรับจิตใจ ความรู้สึก รวมทั้งพฤติกรรมให้สอดคล้องกับบทบาทนั้น ๆ เช่น นิสิตผู้หนึ่งสวมบทบาทเป็นพนักงานเดินตลาดขายสินค้า ในการสวมบทบาทใหม่นี้จะต้องปรับตนเองให้เข้ากับบทบาทนั้น ภาษาอังกฤษใช้ Role Play ซึ่งหมายถึงการทำหรือแสดงบทบาทนี้อาจมีแนวของการแสดงให้อย่างกว้าง ๆ แต่เพื่อให้สมบทบาท ผู้แสดงอาจสอดใส่บุคลิก ท่าทาง อารมณ์ และความรู้สึกเข้าไปด้วย วิธีทั้งสองนี้อาจนำมาใช้ฝึกเพื่อพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจและใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการสวมบทบาท เพราะวิธีการนี้เกิดจากความเข้าใจว่าบุคคลจะเข้าใจผู้อื่นได้นั้นจะต้องให้เขาได้มี

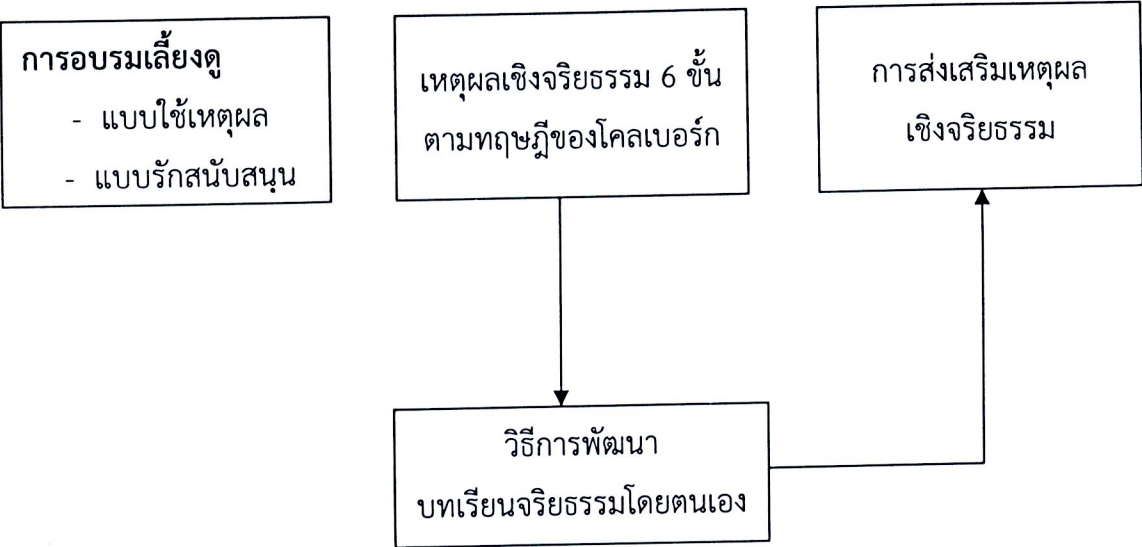
โอกาสสวมบทบาทอื่นๆที่นอกเหนือไปจากที่เขาเป็นอยู่ แตกต่างไปที่เขาเคยเป็นเคยมี ซึ่งถ้าให้ได้สวมบทบาทในเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจและใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลต่าง ๆ แล้ว จะช่วยให้เขาได้รับรู้การตัดสินใจ การคิด เหตุผล และความรู้สึกของคนอื่นได้ดีด้วย ซึ่งผลจากการกระทำดังกล่าวอาจทำให้บุคคลเปลี่ยนความรู้ความคิดที่มีแต่เดิมเปลี่ยนวิธีการหรือหลักที่ใช้การตัดสินใจให้ดีขึ้น งานวิจัยที่ใช้บทบาทสมมติในการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม เช่น อัจฉรีย์ ศรีไตรรัตน์ (2542) ศึกษาผลของการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและสถานการณ์จำลองที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

4) การใช้บทเรียนด้วยตนเอง เป็นบทเรียนโปรแกรมที่เรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้หลักของการเรียนการฝึกโดยไม่ต้องผ่านครู (หรือวิทยากร) ผู้เข้ารับการฝึกสามารถจะฝึกฝนหรือพัฒนาตนเองได้ด้วยการอ่าน ทำกิจกรรม หรือฝึกปฏิบัติตามที่บทเรียนแนะนำ ข้อดีของบทเรียนด้วยตนเองนอกจากจะลดบทบาทของครู โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้วยังมีข้อดีในแง่ผู้เรียนครั้งละกี่คนก็ได้ จะเรียนเมื่อไรก็ได้ตามที่ผู้เรียนสะดวก และผู้เรียนแต่ละคนยังสามารถที่จะก้าวหน้าได้ในอัตราที่เหมาะสมกับอัตราของตนเองอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ที่มีความพร้อมสูงจะก้าวหน้าได้เร็ว ผู้ที่มีความพร้อมต่ำก้าวหน้าช้าแต่ความก้าวหน้าเร็วหรือช้าก็มีได้เป็นปัญหาต่อกันเพราะต่างเป็นอิสระจากกัน และผู้ที่ก้าวหน้าช้าหากท้อแท้และตั้งใจจริงก็จะไปสู่เป้าหมายสุดท้ายได้เช่นกัน นอกจากนั้นบทเรียนด้วยตนเองยังเป็นประโยชน์ต่อวิทยากร หรือผู้ฝึกในแง่ที่อาจใช้ศึกษาเพื่อความรู้กระจ่าง เป็นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเพื่อที่จะได้ฝึกผู้อื่นด้วยวิธีการอื่นต่อไป มีการศึกษาการใช้บทเรียนด้วยตนเองพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม โดย โกศล มีคุณ (2524) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสวมบทบาทของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา จากงานวิจัยดังกล่าว การใช้บทเรียนด้วยตนเองสามารถกระตุ้นการพัฒนาเหตุผล เชิงจริยธรรมที่สูงกว่าระดับที่เด็ก ป.5 และ ป.6 ในต่างจังหวัดอายุ 1-2 ชั้น สามารถพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กได้อย่างน่าพอใจและเป็นวิธีที่มีประโยชน์มาก เพราะบทเรียนด้วยตนเองนี้สามารถใช้กับเด็กได้ทีละเป็นจำนวนมาก โดยไม่จำกัดจำนวน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524) งานวิจัยนี้จึงตั้งสมมติฐานได้ว่าเยาวชนที่เรียนบทเรียนจริยธรรมด้วยตนเอง มีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมมากกว่าเยาวชนที่ไม่เรียนจากบทเรียนดังกล่าว

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ข้างต้น จะเห็นว่าวิธีการใช้บทเรียนโปรแกรมจะมีจุดเด่นสำคัญคือ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยตนเองได้ตลอดเวลาไม่จำเป็นต้องใช้เวลาในห้องเรียน ไม่จำกัดเวลาและสถานที่และผู้เรียนแต่ละคนยังสามารถพัฒนาตนเองได้ในอัตราที่ เหมาะสมกับศักยภาพของตนเองอีกด้วย ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงใช้วิธีการพัฒนาเหตุผล เชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาโดยใช้บทเรียนด้วยตนเอง หมายถึง การให้ ผู้เรียนศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูปด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจาก บทเรียนปกติเป็นบทเรียนที่นำเสนอเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแตกเป็นหน่วยย่อย (Small Steps) เพื่อให้ง่ายแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ และนำเสนอแก่ผู้เรียนในลักษณะที่ให้ ผู้เรียนสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เรียนและตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้ทันที (Immediate Feedback) ว่าผิดหรือถูก ผู้เรียนสามารถใช้เวลาเรียนมากน้อยตาม ความสามารถและสามารถตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะบทเรียนจะมีแบบ สอบทั้งแบบสอบก่อนการเรียนรู้ (Pre-test) และแบบสอบหลังการเรียนรู้ (Post-test) ไว้ให้ พร้อม

ในการวิจัยครั้งนี้ได้สร้างบทเรียนจริยธรรมด้วยตนเอง มีลักษณะเป็นบทเรียน โปรแกรมแบบสาขา (Branching Programme) ผู้เรียนมีโอกาสเลือกคำตอบได้ต่างกัน หลังจากอ่านกรอบย่น ซึ่งเป็นสถานการณ์ขัดแย้ง ลักษณะของปัญหาเป็นแบบให้ เลือกตอบ เมื่อผู้เรียนเลือกคำตอบแล้วจะมีคำสั่งท้ายตัวเลือกให้ไปอ่านที่กรอบสาขา เป็น คำอธิบายถึงเหตุผลของคำตอบนั้น ถ้ายังไม่ใช่คำตอบที่เหมาะสมที่สุดผู้เรียนก็ต้อง กลับมาที่กรอบย่น เพื่อเลือกคำตอบใหม่จนกว่าจะเลือกคำตอบที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุด

จากการทบทวนเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องงานวิจัยนี้มีสมมติฐานดังต่อไปนี้

1. เยาวชนที่มีปัจจัยส่วนตัว ได้แก่ เพศ ผลการเรียนรู้และระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีเหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน
2. เยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและแบบรักสนับสนุนสูง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลและแบบรักสนับสนุนต่ำ
3. เยาวชนที่ได้รับบทเรียนจริยธรรมด้วยตนเองมีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมมากกว่าเยาวชนที่ไม่ได้เรียนด้วยบทเรียนดังกล่าว